

UN CRITERI JUST SI NO FOS MANCAT.
OBJECCIONS CATALANES A LA SUMMA
CATEDRALÍCIA DE SEDLMAYR

RAFAEL M. BOFILL

L'estudi comparatiu que segueix forma part d'una reacció contra un manifest desinterès autòcton per l'arquitectura catalana gòtica. Sis-cents anys abans que Gaudí fes conèixer arreu el geni arquitectònic de Catalunya —el seu, en aquest cas—, la genialitat de la nostra arquitectura donà una mostra de les seves possibilitats en uns edificis tan genials que fins hi ha hagut qui ha pretès col·locar-los fora de l'estil arquitectònic que els era coetani, opinió que equivalia a situar-los, doncs, fora del seu temps. No sé per què, però ben poca gent s'hi ha interessat de manera seriosa, almenys a casa nostra.

Ja fa anys que la injusta sobrevaloració dedicada a altres estils arquitectònics catalans prou interessants per ells mateixos, però que mai no tindran una posició capdavantera en la Història de l'Arquitectura amb majúscules, m'ha mogut a l'estudi comparatiu dels nostres edificis gòtics per tal d'evidenciar-hi allò que incomprendiblement se'n desconeix o menysté. Quelcom n'he escrit ja; entre altres textos, un intent d'escatir les causes d'aquesta manca d'equanimitat en la consideració del conjunt de l'art català. Escriure, però, és una cosa, i llegir n'és una altra, perquè un mal endèmic del país és la vista cansada, i, endemés, l'arquitectura del nostre gòtic, l'única gran època de Catalunya, paradoxalment no hi està de moda, potser, en definitiva, perquè moltes de les actuals protestes de catalanitat, poc o gens conegudes les raons que hi podrien donar força, no són sinó foc d'encenalls.

Aquesta gran època de Catalunya inclou el període que Pierre Vilar ano-

mena, precisament, «de plenitud»: 1250-1350.¹ Són els anys de Jaume I, Pere el Gran, Jaume II, Pere el Cerimoniós; de Lull, Muntaner, les *Cròniques*, de Sicília, Sardenya, Grècia; del Consolat de Mar, el Consell de Cent, les Corts. I tot això coincideix amb l'aparició a Catalunya d'un estil arquitectònic ja ben al marge de l'hibridisme romànicogòtic propi de les catedrals pertanyents a la fase anomenada transició; un estil que al mateix temps s'ha naturalitzat perfectament català, inconfusible com la mateixa llengua. No era pas així com anaven les coses amb l'arquitectura que s'ha pretès més genuïnament catalana, la del primer romànic sobretot, on la mateixa complexitat del qualificatiu proposat molt encertadament per Kenneth J. Conant, llombardocatalà,² ens parla d'evidents analogies i, per tant, d'uns mèrits ja més diluïts.

L'opinió de Hans Sedlmayr

Però si entre nosaltres hom no se n'ha preocupat gaire, ben menys que no hauria estat raonable, prou hi ha hagut fora de casa qui s'ha adonat de la singularitat arquitectònica del nostre gòtic.³ I, així, en una de les més dilatades summes de l'arquitectura gòtica —més de sis-centes pàgines de text—, l'autor, Hans Sedlmayr, professor a les universitats de Viena i Munic, en referir-se als temples catalans coetanis diu, subratllant-ho, que «aquesta forma d'església és, a més de l'anglesa, l'única versió autònoma de la catedral europea»;⁴ tal és la traducció literal d'un passatge pertanyent a un context on, a més de les seues catedralícies de Barcelona, Mallorca, Tortosa i Girona, s'esmenten esglésies com la barcelonina Santa Maria del Mar, la Seu⁵ de Manresa i Santa Eulàlia de Ciutat de Mallorca.

1. *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. I, Barcelona, 1979, p. 141, 156.

2. *Carolingian and Romanesque Architecture 800 to 1200*, Harmondsworth, p. 1978, 112.

3. Entre altres, els autors esmentats després a la nota 14.

4. *Die Entstehung der Kathedrale*, Graz, 1976, p. 435.

5. Seu, amb majúscula, perquè aquí el mot no és pas el nom comú sinònim de catedral, sinó la denominació donada popularment pels manresans a l'església parroquial de Santa Maria; per aquell enginy català que sap assolir molt amb poc (v. el meu text *Aportacions a la interpretació social de l'art català*, Barcelona, 1985, p. 75 i s.), la impressió que hi reben els visitants és realment «catedralícia», però qui vulgui parlar-ne amb propietat i consideri massa adotzenat el títol parroquial, només pot dir-ne col·legiata. En els textos, la titulació errònia correspon sobretot, com és natural, a autors forasters: L. TORRES BALBÁS, «Arquitectura gòtica», vol. VII d'*Ars Hispaniae*, Madrid, 1952; F. CHUECA GOTTIA, «Historia de la Arquitectura Española. Edad Antigua y Edad Media», Madrid, 1965; M. DURLIAT, *L'art català*, Barcelona, 1967; J. YARZA, «La Edad Media», vol. II d'*Historia del arte hispánico*, Madrid, 1980; etc. Aquest darrer text, malgrat el seu abast general, s'entreté d'una manera particular en la Seu de Manresa i li aplica els mots «catedral» i «catedralici» fins a quinze vegades, però amb tant

Aquesta llista d'edificis, també, i les referències als regnes d'Aragó, València i Mallorca, al Consolat de Mar i a Catalunya, deixen veure clarament què vol dir l'autor quan parla de «llevant hispànic». Crec que ningú no jutjarà massa volgutament lliure la següent traducció de tot això a un llenguatge clar i català: les úniques escoles del gòtic arquitectònic amb personalitat pròpia són, endemés de la fràncica,⁶ la catalana i l'anglesa. Així ho fa entendre, d'altra banda, la lectura atenta de tot el context, on l'esmentat criteri apareix explicitat altres vegades.⁷

En principi, el judici és globalment encertat. No ho és, però, per a qui n'espera una valoració selectiva: la personalitat de l'arquitectura catalana gòtica respecte a la fràncica, justament o injusta presa com a patró, és innegable, i això tant als ulls d'un entès com als d'un profà, bé que llurs mòbils respectius puguin no coincidir; el gòtic arquitectònic anglès, en canvi, només relativament divergeix del fràncic.

Cal no perdre de vista que estem parlant d'arquitectura, i que, per tant, la major o menor originalitat d'unes formes arquitectòniques s'ha d'inferir sobretot a partir d'elements espacials i constructius: del resultat, doncs, i d'allò que serveix per a determinar-lo. I és aquí on falla Sedlmayr en la seva consideració, perquè un xic abans,⁸ en parlar de la versió anglesa de la catedral fràncica, basa les característiques diferencials, per exemple, en l'articulació dels murs, la major o menor autonomia òptica de cadascun dels nivells de l'elevació, un voltam més o menys ornamentat amb nervis no funcionals sinó decoratius, la presència o l'absència de rosasses, el caràcter naturalista o geomètric de l'ornamentació, o bé la concordança o discordança del motlluratge dels pilars amb el del voltam que hi recolza.

No pretenc negar el criteri d'un autor de la importància de Sedlmayr. Vull, simplement, afinar-lo, fer-lo més precís, fonamentar-lo en substància arquitectònica, no en caràcters que en termes d'estricta arquitectura són només accidentals.

d'aplom que ressalta com a singularitat un fet del tot corrent: el patrocini burgès de l'obra, establert a partir d'uns documents on una lectura més atenta hauria vist també que es tracta d'una església parroquial.

6. Adjectiu gentilici de «Frància», nom de l'Île-de-France. V.: F. W. PUTZGER, *Historischer Weltatlas*, Berlín / Bielefeld, 1961, p. 42 i s.; P. BONNASSIE, *La Catalogne du milieu du Xe à la fin du XIe siècle: croissance et mutation d'une société*, vol. I, Tolosa, 1975, p. 326; SEDLMAYR, *op. cit.*, p. 347 i s.; CONANT, *op. cit.*, p. 15. (Insisteixo en aquest adjectiu. La ciència sol estar renyida amb la política, perquè l'una busca la veritat, i l'altra, la conveniència. El gòtic d'Alsàcia, per exemple, és ara políticament francès, però estilísticament es vincula al germànic; semblantment s'esdevé al sud-est, on el gòtic del Rosselló té unes formes perfectament catalanes, digui el que vulgui el jacobinisme d'alguns autors que n'han parlat). També és possible que Sedlmayr usi l'expressió «llevant hispànic» influït per la tendència espanyola a disfressar la realitat catalana, tan real sobretot al segle XIV.

7. P. 432, 435.

8. P. 426 i s.

Aquí podria raure, potser, la justificació de les valoracions de Sedlmayr: en la seva consideració dels resultats arquitectònics pesa possiblement molt més que en la meua el concepte art, amb tota la seva relativitat. Els germànics, com els anglosaxons i els francesos, potser perquè el fenomen gòtic és en definitiva una de les moltes manifestacions de l'anticlassicisme primigeni comú a tots ells —també als francesos, per causa de llurs arrels frànquiques—, solen tendir molt més a la interpretació que no a l'anàlisi,⁹ a l'anàlisi rigorosa i despietada, sobretot.

Les ratlles que segueixen intenten demostrar amb quina singular despreocupació —i uso el mot «singular» en la seva accepció més estrictament etimològica —els constructors de les nostres catedrals gòtiques tractaren el «canònic» estil de construcció que els venia del nord per a derivar-ne, segons Sedlmayr, una «versió autònoma de la catedral europea». Amb la mateixa despreocupació, unida a una anàlisi rigorosa i despietada, va enfrontar-se un català, Antoni Gaudí, sis segles després, a la impecabilitat racional i científica de l'arquitectura gòtica «dogmàticament» defensada per Viollet-le-Duc. L'escassa tendència catalana a les deïficacions anava repetint la història.¹⁰

L'essència de l'arquitectura

Seria molt fàcil la determinació de la personalitat pròpia de l'arquitectura catalana gòtica i de les seves catedrals a partir de les peculiaritats nacionals de l'embolcall arquitectònic: la nuesa i l'evidència de les superfícies murals, dins i fora de l'edifici; la simplicitat formal dels suports interiors i exteriors, pilars i contraforts; l'exigu decorativisme; un voltam on no hi ha més animació que els elements essencials del sistema constructiu. Tota aquesta austeritat és la negació mateixa de l'embolcall arquitectònic de les catedrals gòtiques frànquiques i angleses, pompós en el primer cas, frenètic en l'altre; i per a percebre-la ens basten els ulls: aquí no hi ha cap necessitat de fer mentalment la dissecció de l'edifici mitjançant recursos com les plantes, les elevacions o les seccions, ni cal mesurar res, ni recórrer a l'estàtica gràfica.

L'essència de l'arquitectura, però, és l'espai interior;¹¹ aquest buit, natural-

9. Al·ludeixo fonamentalment als estudis dels autors vinculats a la Wiener Schule i al Warburg Institute.

10. V. el meu article «Hipòtesi exegètica sobre l'originalitat de les formes enguerxides gaudinianes», *Temple* (juliol-agost 1984), p. 7-18 (en francès a *Art & Fact. Revue des historiens de l'art, des archéologues, des musicologues et des orientalistes de l'Université de l'État à Liège*, núm. 5 [1986], p. 50-54).

11. La finalitat essencial de l'arquitectura és la creació d'un espai artificial; això distingeix substancialment l'activitat creadora arquitectònica de les altres categories de la creació estètica: l'ob-

ment, no pot existir sense l'embolcall que el determina i que, al seu torn, depèn de l'estructura que li dona estabilitat. En principi, doncs, perquè un edifici difereixi «essencialment» d'un altre caldrà que les modificacions n'afectin de manera substancial l'essència; i solen fer-ho quan afecten substancialment allò que l'origina. Determinar-ho, però, ja no és una qüestió òptica simplement; aquí, els ulls poden besllumar realitats, però qui vulgui establir-les amb precisió haurà d'estudiar l'interior d'un organisme, i en aquest cas els sentits ja no ho són tot. I complico així les coses perquè vull deixar clara la personalitat de les catedrals i llurs temples propparents a la Catalunya gòtica, i no la hi deixaria prou si, com fa Sedlmayr¹² en la distinció entre el sistema fràncic i l'anglès, reduís les consideracions fonamentalment a la percepció sensible, o bé si em referís a les característiques distintives de la nostra arquitectura religiosa gòtica tan per damunt com el mateix autor les tracta un xic després.¹³

Diferències d'espai vinculades a les plantes

L'espai interior del temple gòtic anglès l'apropa molt més al del fràncic que no pas al del català, tot i que en la concepció general de l'edifici el nostre gòtic segueixi, com el fràncic, el principi de concentració espacial; aquesta paradoxa aparent queda ratificada per un cop d'ull als tres tipus generals de planta catedralícia, molt articulada i allargada l'anglès, mentre que el fràncic escurça la longitud i redueix notablement el nombre i l'evidència dels cossos d'edifici ressaltats, tendències, ambdues, que també mostra el gòtic català, però molt més acusades. Per què, doncs, l'espai interior que estem considerant té a Catalunya una personalitat absoluta en relació amb el fràncic, tot i una certa similitud de plantes?

jectiu de la pintura, per exemple, és el color, també humanament provocat; i el de l'escultura, el volum, així mateix assolit artificialment; i el so, el de la música; etc. En dir color, volum, so, cal no entendre aquests conceptes «només» com a reproducció de la natura; pensar altrament fóra negar categoria artística a l'art no imitatiu, i no sols al de Miró o Giacometti, sinó fins i tot a les fugues de Bach o a la mateixa arquitectura, que ben poques vegades pretén imitar res de la naturalesa. Al costat de les esmentades essències creadores, però, hi ha en qualsevol art la substància constitutiva, els mitjans —també essencials i, per tant, així mateix específicament distintius— destinats a assolir-les. Així doncs, l'arquitectura «fa» espai, però «és feta» d'allò que la determina, d'allò que en pura ciència einsteiniana és condició *sine qua non* per a l'existència de qualsevol espai: l'embolcall, allò que, fins fa només uns quants anys, reproduïen com «arquitectura» les làmines dels manuals d'art, potser, en part, perquè no hi havia les facilitats actuals de fotografiar amb validesa acceptable l'autèntica essència de l'art arquitectònic, l'espai interior.

12. V. abans la nota 8.

13. P. 435 i s.

Fins aquí, la consideració de semblança o diferència no ha passat d'una ullada general, de profà, podríem dir. Si aprofundim, però, si som capaços de considerar les coses aproximant-nos més a la visió que en té un arquitecte, mirant les plantes «per dins», veurem tot seguit que les del gòtic català s'allunyen tant de les angleses com de les frànquiques. A Catalunya, i a les terres que la cultura li ha vinculat al llarg de la història, les plantes gòtiques corresponents a temples de més d'una nau coberts amb voltes d'ogives solen tenir, per unitat de superfície voltada, un nombre de pilars molt inferior al que usen les altres dues escoles, i, en conseqüència, aquests elements de suport disten entre ells molt més que en els altres dos casos i, com és natural, donen lloc a uns trams molt grans, poc oblongs, fins i tot quadrats, en una tendència autòctona al buit total interior, el del temple gòtic d'una sola nau, que tant en aquest tipus com en el de tres aconsegueix categories de rècord: seus de Girona i Mallorca, temple barceloní de Santa Maria del Mar.¹⁴

Diferències d'espai vinculades a les elevacions

No tot, però, s'acaba en les plantes, perquè l'espai arquitectònic queda circumstanciat pels altres elements que el configuren. I per això cal parar esment en un altre recurs que en la representació gràfica dels edificis complementa les plantes: les elevacions. I aquí m'interessa particularment la consideració de les seccions transversals, on també destaca sobretot la varietat catalana en relació amb qualsevulla de les altres dues, molt més vinculades mútuament.¹⁵

En les catedrals del gòtic anglès, la nau central sol doblar en altura les laterals, proporció que l'escola frànquica acostuma a modificar en favor de la nau principal; tant en un cas com en l'altre, doncs, les diferències d'altura en un ma-

14. «Catedral del mar» o «de la Ribera» ha estat denominada també aquesta església, verament catedralícia quant a proporcions i grandesa de concepció, però també per l'esperit d'emulació que induí el barri progressista de la ciutat, el dels armadors, mariners, bastaixos i comerciants d'empenta, a edificar-se trenta anys després de la catedral de Barcelona un temple propi que en certa manera s'hi inspirava però que en molts aspectes la supera. V., respecte a rècords, el meu text citat a la nota 5 (p. 41 i s., 79 i s., 105 i s., 132, 162 i s.). V. també sobre això el testimoni de diversos autors forasters: P. LAVEDAN, *L'architecture gothique religieuse en Catalogne, Valence et Baléares*, París, 1935, p. 166; TORRES BALBÁS, *op. cit.*, p. 200; M. DURLIAT, *L'art dans le Royaume de Majorque*, Tolosa, 1962, p. 154; CHUECA GOITIA, *op. cit.*, p. 398; B. BEVAN, *Historia de la arquitectura española*, Barcelona, 1970, p. 138 i s.; N. PEVSNER, *An Outline of European Architecture*, Harmondsworth, 1961, p. 236 i s.

15. La finalitat d'aquest text no requereix que s'hi parli dels temples gòtics de cinc naus, perquè n'hi ha ben pocs, manquen totalment a les terres de cultura catalana —sempre al marge de grandiloqüències—, i quant a seccions transversals queden molt prop dels de tres.

teix edifici resulten considerables. La moda catalana, en canvi, tendeix quasi sempre a la igualació, i enlaira només lleugerament la nau central en relació amb les altres. Això, en principi, sembla que només sobre el paper hauria de resultar evident, perquè les seccions transversals no solen ésser patents en la realitat òptica d'un edifici sencer. Cal tenir aquí presents, però, les característiques de les plantes suara considerades, llur incidència també en les seccions longitudinals de les elevacions, i veure que l'acusada separació catalana dels pilars, que es dona no sols en el sentit de l'amplada sinó també en el de la llargada, fa de les diverses naus del temple espais no autònoms sinó perfectament intercomunicats. Això es veu molt clar quan hom, en la realitat o bé gràcies a la fotografia, considera les naus des d'un extrem: en les catedrals frànquiques o angleses, la perspectiva dels pilars els apropa longitudinalment tant, per causa de llur freqüència, que la successió té per a l'espectador qualitats de mur, impedeix una visió suficient de les naus contigües, i fa de cada una d'elles un espai interior autònom; a Catalunya, en canvi, l'allunyament recíproc dels pilars deixa veure clarament el conjunt intercomunicat de les naus des de qualssevilla posicions. Per ella mateixa, però, aquesta circumstància no afavoriria prou la unitat de l'espai si les naus laterals catalanes fossin notablement inferiors en altura a la central; en canvi, unida al desenrotllament semblant de les diverses naus en sentit vertical, permet de percebre'n sempre no sols el conjunt sinó també la proximitat d'altures.

Diferències en la síntesi de l'espai interior

Resultat de la combinació d'ambdues característiques és l'acusada unitat espacial del nostre gòtic arquitectònic, que basteix uns temples de tres naus on els necessaris suports interiors hi són però no s'hi perceben gaire, particularitat que dona a tals edificis l'aspecte de grans sales, de llotges quasi, perquè, endemés, unes plantes poc allargades, tendents al quadrat, faciliten la polidireccionalitat ¹⁶ d'uns àmbits que de cap manera no acarreren els fidels cap a l'altar com s'esdevé, en canvi, en les catedrals del gòtic fràncic i, sobretot, en les de l'anglès.

Quan dic que només poden considerar-se modificacions essencials les que afecten substancialment l'espai interior d'un edifici, i, en conseqüència, l'embolcall que el delimita gràcies a una estructura que fa estables aquests límits, no deixo de tenir present el pes relatiu de les diferenciacions menors. En els temples gòtics catalans de tres naus, per exemple, considero innegable que la importància

16. Terme que solc usar referit a un pla o un espai arquitectònic on les dimensions llargada i amplada, i també altura en el segon cas, són relativament semblants.

absoluta de llur espai interior es deu també a l'escàs protagonisme d'uns pilars que sovint són només prismes octogonals o cilíndrics, orfes de tot decorativisme, i d'una lleugeresa augmentada encara òpticament per la necessària volada vertical que les proporcions de l'edifici requereixen. No nego, doncs, la influència de les diferenciacions adduïdes per Sedlmayr i abans esmentades: articulació mural, decorativisme, tipus i freqüència d'obertures. No ignoro tampoc que l'articulació anglesa dels murs i de les zones altes de les naus centrals, damunt les arcades, procedeix encara molt de la romànica —o, millor dit, de la normanda—, per sèries d'elements que hom segueix disposant en estrats d'una acusada horitzontalitat, sobretot a l'*Early* i el *Decorated*, però sovint també al *Perpendicular*, i que aquesta composició marcadament additiva contrasta de manera evident amb el sistema francic, que uneix íntimament els diversos nivells fent-hi ressortir amb força els elements verticals que els travessen de dalt a baix. És innegable també que el *pathos* indiscutible de tots aquests temples, indiscutible sobretot si es compara amb l'aspecte «clar i català» dels nostres,¹⁷ pot definir-se quant a França amb la certa però expressiva paradoxa que suposa dir-ne un patetisme serè, classicitzant, adjectivacions que en canvi hem de substituir pel qualificatiu «fantasmagòric» quan d'Anglaterra es tracta, i això tant per causa d'un decorativisme frenètic com per l'ambient misteriós que la tendència al fraccionament acaba d'afavorir.

Conclusions, amb una ratificació implícita

Sigui com sigui, però, tot això, i moltes més peculiaritats adduïbles que distingeixen de l'arquitectura gòtica francica l'anglesa —relació entre llum i punt dels arcs, complexitat del voltam, etc.—, no la'n diferencien tant com les particularitats pròpies dels temples del gòtic català, perquè es tracta de diferenciacions no essencials que poden afectar l'epidermis arquitectònica, i fins i tot la substància de l'edifici, però en aquest darrer cas no essencialment. Les modificacions diferencials esmentades per Sedlmayr incideixen en l'aspecte de l'obra, en la sensibilitat de l'espectador, però de cap manera en l'estructura, en les solucions constructives ni en l'espai interior resultant: un espai que s'ha de mesurar, més que a través de les apreciacions humanes, subjectives, mitjançant l'objectivitat dels mètodes usats per la ciència arquitectònica.

És per això, també, que no he parlat d'exterior: de portals, pinacles, contraforts, arcs boterell, capelles radials, torres o agulles. Ningú no nega que tots

17. V. el meu article «Els temples catalans gòtics i el simbolisme de la Jerusalem celestial», a *Miscel·lània litúrgica catalana*, vol. III, 1984, p. 91-108.

aquests elements ajudin a configurar un estil, certament. Però el criteri de Sedlmayr que estic analitzant determina en l'arquitectura religiosa gòtica només tres formes de temple catedralici amb personalitat pròpia: la fràncica, l'anglesa i la catalana. I jo no dic pas que això no sigui força veritat: dic, simplement, que les diferències existents entre la forma fràncica i l'anglesa no són de bon tros tan acusades com les de la catalana respecte a les altres dues.

I d'això deriva una conseqüència de pes per a l'arquitectura religiosa del gòtic català: en opinió de Sedlmayr, les úniques versions autònomes de la catedral gòtica són la fràncica, l'anglesa i la catalana; quant al meu criteri, crec haver deixat prou clar que en comparació amb l'originalitat del temple català gòtic les altres dues versions resulten mútuament propparentes. Però això equival a dir que només la varietat catalana té prou personalitat per a competir pròpiament, per originalitat, amb la fràncica, fet que redueix només a dues les versions autònomes del temple gòtic.

I les coses són tant així que Alexandre Cirici arriba a escriure textualment: «Només per la inèrcia de l'ús social establert continuem anomenant gòtica l'arquitectura catalana de l'època compresa entre el principi del segle XIII i el final del XVI, que pot ésser definida per uns caràcters dominants que no solament són diferents d'allò que hom sol considerar com a caràcters del Gòtic sinó que li són diametralment oposats. Si el Gòtic és allò que hom sol definir internacionalment com a tal, l'arquitectura gòtica catalana podia ésser definida com a antigòtica».¹⁸ Això, tan fort i contundent, resumit i sintèticament sentenciat per l'adjectiu *antigòtic*, demostra, si més no, la indiscutible originalitat de l'arquitectura gòtica de Catalunya.

L'adjectivació, però, bé que en definitiva afavoreix la meua tesi, és, en ella mateixa, ben impròpia.¹⁹ I cal puntualitzar-ho explícitament, perquè si els fets aquí estudiats fossin en veritat «diametralment oposats», l'anàlisi comparativa que són aquestes ratlles resultaria absurda. Com en Sedlmayr, hi ha aquí també una confusió dels accidents d'un estil arquitectònic amb la seva essència. Cap dels fets en els quals fonamenta Cirici el pretès antigoticisme de l'arquitectura catalana gòtica —freqüència de l'arc de mig punt, predomini dels plens sobre els buits, contraforts adossats al mur, nuesa mural, coberta més o menys plana, arestes evidents— va més enllà de la forma arquitectònica estricta: el perfil dels

18. *L'art gòtic català. L'arquitectura als segles XIII i XIV*, Barcelona, 1977, p. 10. V. també les pàgines següents del mateix text, i els altres seus *Arquitectura gòtica catalana*, Barcelona, 1968, p. 13, i *L'arquitectura catalana*, Barcelona, 1975, p. 147.

19. La incongruència d'aquest «antigoticisme» queda expressada amb detall en el meu text citat a la nota 5 (105 i s.), i és una de les diverses opinions que incomprendiblement predisposaren l'autor en contra meu.

arcs no afecta el sistema constructiu, i sol dependre senzillament de les proporcions de l'edifici;²⁰ també constructivament, els murs gòtics, molt més primers que els romànics, no compten pas gaire, perquè la funció portant l'exerceixen ara les masses i no els plens simplement, que en aquest cas són unes superfícies murals tan insistents com es vulgui però d'un gruix estantís, no apte per a l'absorció de les empentes procedents del voltam; quant a la funció dels contraforts, no hi té res a veure —mentre d'una manera o altra hi siguin— llur situació respecte a l'edifici; la forma de la coberta és una simple adaptació al clima, i en definitiva no afecta essencialment el voltam que hi ha al dessota; i ja he al·ludit abans, en parlar de les distincions entre el temple gòtic francic i l'anglès, a la relació només epidèrmica de la decoració amb l'edifici.

A diferència, però, de Sedlmayr, que veu en l'arquitectura catalana del gòtic un dels fenòmens més personals de l'estil —i fins aquí no diu res que no sigui una gran veritat, bé que no prou selectivament formulada encara—, Cirici, com si s'atengués estrictament a impressions sensorials, tan enganyadores en un art tetradimensional com l'arquitectònic, la'n foragita, la fa «antigòtica», adjectiu que, si bé reforça el meu criteri sobre l'absoluta originalitat d'aquesta arquitectura, esdevé en canvi del tot incongruent si comprovem que aquí les aparences amaguen una característica del gòtic arquitectònic formulada per Wilhelm Worringer, la «desmaterialització de la pedra»,²¹ que precisament es veu realitzada com enlloc més en la versió catalana de l'arquitectura gòtica, sempre que, naturalment, s'hi consideri no l'aparença de les peculiaritats plàstiques sinó la realitat dels resultats numèrics i pràctics: l'assoliment abans esmentat d'una substància arquitectònica màxima —l'espai interior— amb el concurs d'un mitjà mínim —l'embolcall que possibilita l'existència d'aquest buit essencial.²²

20. Àdhuc un «clàssic» com R. DE LASTEYRIE, *L'architecture religieuse en France à l'époque gothique*, vol. 1, París, 1926, p. 1, diu que els nombrosos arcs punteguts d'època romànica i els també prou abundants de mig punt pertanyents a edificis indiscutiblement gòtics no permeten de considerar tals elements factors estilístics diferencials; v. també SEDLMAYR, *op. cit.*, p. 590 i s.

21. *Formprobleme der Gotik*, Munic, 1920, p. 35, 68 i s. V. també *loc. cit.* a la nota 19.

22. V. abans la nota 11, i textos citats a la nota 14.